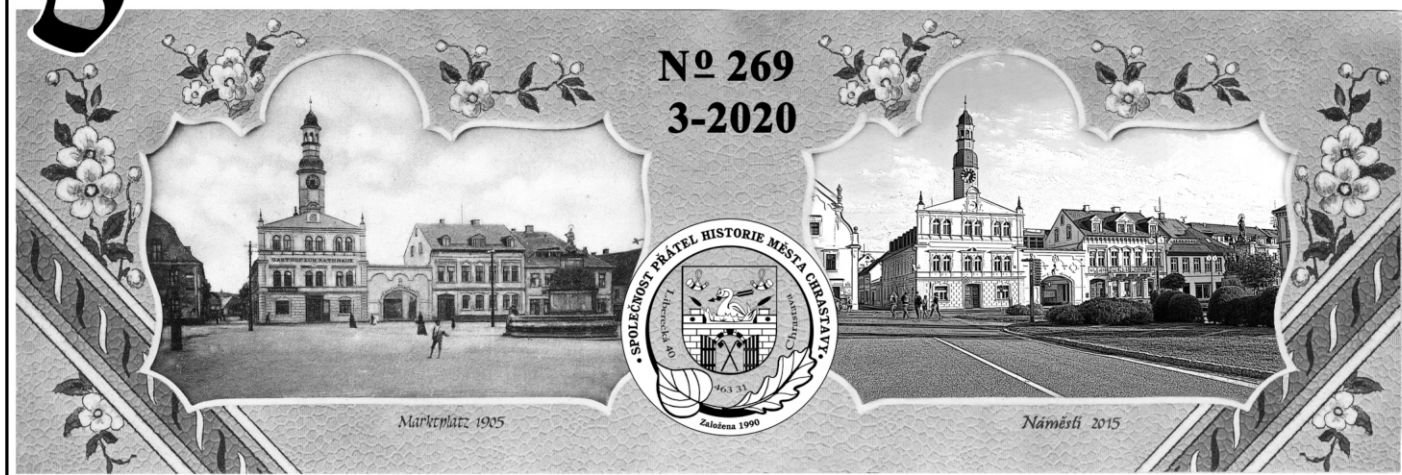

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

30 let SPHMCH

Únor roku 1990 – porevoluční „nadšené“ období plné radosti ze svobody a začínajícího budování demokracie. Měsíc, kdy oficiálně vznikla Společnost přátel historie města Chrastavy.

Ač ještě nejsem veterán či pamětník v pravém slova smyslu, dovoluji mi zavzpomínat na moje začátky a prožitky se „Společností“. Jsem přistěhovalec z Liberce. V roce 1986 jsem v Chrastavě poznala radnici, díky svému svatebnímu obřadu, a o rok později jsem se s rodinou nastěhovala do bytu na Střeleckém Vrchu, který byl přidělen mému tehdejšímu manželovi jeho zaměstnavatelem, podnikem Elitex. A začala jsem zde žít.

Léta plynula a roku 1999 jsem se rozhodla začít poskytovat své fotografické služby zdejším obyvatelům. Chrastava byla městem, kde jsem bydlela, ale vlastně jsem ho neznala. A stalo se, že si mě všiml pan Eduard Oščatko, který kolem mého obchůdku s ateliérem v Alšově ulici chodil domů z „Lidového domu“, kde se staral o naplnění hladových žaludků svých strávníků. A začal mne lákat, ať se přijdu podívat na některou schůzku Společnosti, a že bych se k nim mohla přidat. Chvilku mi rozhodování trvalo, a nakonec jsem si řekla, že když už zde nabízím služby veřejnosti, že bych se měla zapojit také do veřejného života a něco se o Chrastavě dozvědět.

Psal se rok 2002. Na první schůzku jsem šla s malou dušičkou a sevřeným žaludkem, protože jsem se vůbec necítila být vhodným adeptem na člena spolku, který se zabývá historií města, o kterém jsem věděla jen to, že je vzdáleno 8 kilometrů od mého rodného Liberce. Navíc dějepis nebyla právě moje silná stránka.

Od roku 2003 jsem se stala platnou členkou. Zprvu jsem byla jen tichý pozorovatel a snažila jsem se vniknout do tajů chrastavské minulosti, o níž se na schůzkách mluvilo. Později jsem byla užitečná alespoň jako fotografka, dokumentující život a činnost spolku. A bavilo mne to. Členové se stali přáteli a nebyli to žádní zamračení protivní knihomolové. Byly to krásné roky, kdy jsem zažila spoustu zajímavých akcí a historie už mi nepřipadala tak nudná, jako kdysi. Každá nová zkušenost prohloubí v člověku touhu po poznání a posune jeho myšlení dál. Vědomosti a badatelské poznatky mých přátel mne obohatily o pochopení minulosti města, které mi přirostlo k srdci. Různé události a změny mne dovedly k potřebě pátrat po historických souvislostech. Později mne především okouzly staré „obrázky“ Chrastavy. Ať už to byly kresby či pohlednice, donutilo mne to pátrat po podrobnostech jejich vzniku a zároveň o minulosti zobrazených objektů. A čím víc jsem se dozvěděla, tím víc jsem potřebovala vědět.

Trošku jsem si připadala jako legendární „ET mimozemšťan“: „...informace, informace, informace...“

Společnost procházela různými stádii naplně své činnosti. Od prvotního nadšeného plnění ideologie svého vzniku, kdy byl předsedou Petr Medřický, přes klidnější období, naplněné hledáním souvislostí naší oblasti s dějinnými událostmi, které jsme čerpali na přednáškách, výletech či setkáních s jinými historickými spolky (včetně zahraničních), pod vedením Jarušky Špakové. Po jejím odchodu se předsednictví ujal Lambert Medřický a spolek nastartoval novou etapu. Začali jsme se znovu věnovat především historickému bádání, neboť mnohé zůstává neprozkoumáno a skrývá své tajemství.

Cesty osudu jsou ovšem někdy nečekaně rozmarné, a tak se stalo, že jsem byla roku 2015 zvolena předsedkyní spolku, do kterého jsem před lety vstupovala jako naprostý historický analfabet. Nejsem vůdčí typ. Tu funkci jsem přijala, protože jsem si byla jistá, že na to nebudu sama. Věděla jsem, že díky nadšení ostatních členů, dokážeme i nadále společně plnit stále platné myšlenky, které vedly ke vzniku Společnosti přátel historie města Chrastavy.

Členská základna se bohužel již tenčí, ale zároveň zraje. S přibývajícím lety se prohlubují naše znalosti a zkušenosti, a roste a rozšiřuje se také náš archiv. Po třiceti letech máme co nabídnout každému, kdo projeví zájem dozvědět se víc o minulosti Chrastavy i jejího blízkého okolí.

Jana Zahurancová

PROCHÁZKA PO STARÉ CHRASTAVĚ

11. února letošního roku 2020 se Společnost přátel historie města Chrastavy zúčastnila již po druhé cyklu Videoglobus, který pořádá Společenský klub Chrastavy. Cestovali jsme do chrastavské minulosti s pomocí starých obrázků a pohlednic z přelomu 19. a 20. století a pomyslnou procházkou jsme si připomněli, jak vypadala Chrastava za dob našich prarodičů.

Jedním z míst, které jsme navštívili, byl Schroffplatz, jistou dobu Družstevní náměstí, dnes část úseku přeložky podél Jeřice na Frýdlant. A na tomto náměstíčku stávala továrna Antona Prillera.

S podrobnější historií, než bylo možné přednést během přednášky, se můžete seznámit v dnešním bulletinu.

V našem kraji dlouhou dobu hrálo velkou roli tkalcovství, jelikož se dříve pěstovala spousta lnu. Tato nenáročná rostlina prospívala právě na zdejších chudších horských půdách. Vedle tkalcovství nastoupilo již od 15. století pravděpodobně také soukenictví. Následkem toho se vyvinula nová řemeslná větev, která pro náš kraj byla určující a zůstala až do svého přechodu na průmyslovou výrobu v 19. století, takže skoro 400 let. Chrastava se okolo roku 1900 formovala jako průmyslové město.

Textilní průmysl tvořil páteř hospodářského života našeho města a jeho okolí. Náš prostor patřil k textilnímu centru Liberce a ležel v severočeském průmyslovém území.

Textilní průmysl vzešel ze soukenictví jako podomního tkalcovství a po vynalezení doprřádacího stroje, mechanického tkalcovského stavu a parního stroje nabral bouřlivý rozmach.

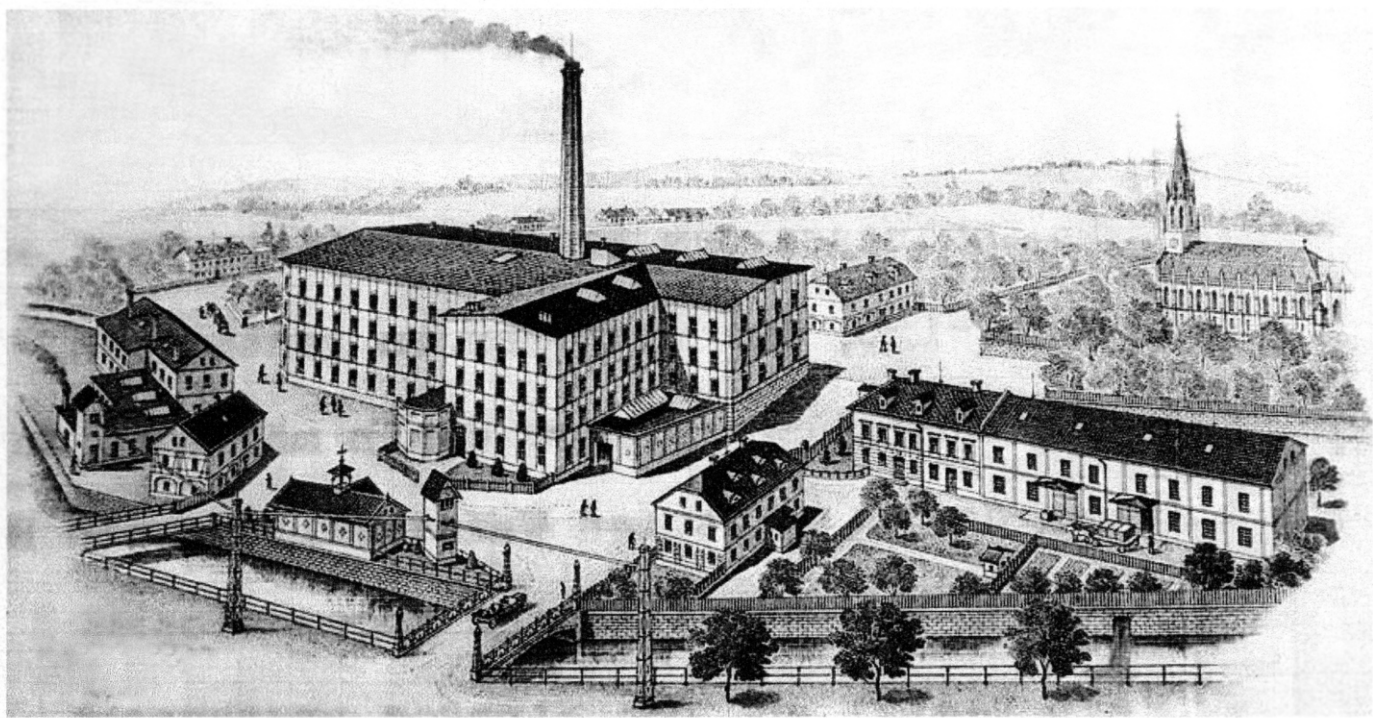
Pro zakládání továren se obzvlášť osvědčily bývalé mlýny, kvůli přítomné vodní energii a velkým prostorám. Také v Chrastavě se nabízela na řece Jeřici a jejích vedlejších tocích vodní síla horské říčky. S pomocí již existujících mlýnských náhonů a díky zřízení nových kanálů a továrních rybníků ji bylo možno brzy využít.

Na místě „Kamenného mlýna“ stávala soukenická továrna Antona Prillera, budoucí - nám známá - prodejna SEPP.
Kresba z kroniky Gregora Knesche.

Továrna Antona Prillera, stávající na náměstíčku Schroffplatz, bývala také původně mlýnem. Ten prodal jeho tehdejší majitel Franz Schäfer v roce 1865 Antonu Prillerovi, který jej přestavěl na soukenickou továrnu. Ta obdržela svou vodní sílu mlýnským náhonem, který u firmy Rotfarbe v Horní Chrastavě odbočoval z řeky Jeřice, poháněl v továrně velké vodní kolo a poté hned pod ní ústil do Vítkovského potoka.

Díky dobrému chodu obchodu mohl Priller dále rozšiřovat své podnikání. Jeho černá sukna byla na soukenickém trhu vždy se zálibou odebírána. Dne 17. července 1887 ve 4 hodiny ráno vyhořela továrna do základů. Přesto byla vlastníkem ihned znovu vystavěna do výše čtyř pater. Po smrti Antona Prillera r.1896 patřil podnik jeho dědicům. Na přelomu století zde v samostatně pronajatých prostorech působilo soukenictví Wilhelma Poselta, mechanické skaní Hermana Neuwingera (výroba přízí), přádelna ovčí vlny Wilhelma Löfflera a podnik synů Antona Prillera, který ve dvou sálech taktéž vyráběl sukna.

Na kresbě, pravděpodobně určené k reklamním účelům továrny A. Prillera, chybí budova „staré školy“ pod kostelem, která tam v té době musela stát, ale asi nebyla pro autora obrázku důležitá.

Po zrušení obou soukenictví byl dalším nájemcem Ernst Jäger. Ten zde začal s přádelnou vlny lamy vikuni. Avšak již před začátkem 1. světové války koupil jednu továrnu v Bílém Kostele a jako nového nájemce celé továrny přivedl Antona Jägera z Kateřinek. Prillerovi dědicové po několika letech prodali továrnu Antonu Jägerovi a Josefu Kasperovi z Nové Vsi. Kasper však předal v roce 1922 vlastnictví na Antona Jägera samotného, který jako kupní cenu převzal polovinu očekávaných daní. Po řadě let dobré konjunktury přinesly bohužel kurzovní poklesy na trhu s vlnou také Jägerovi finanční těžkosti, které vedly nejprve k omezení, později k zastavení podniku. Budovy přešly na Waltera Riemera. Po roce 1938 byl v prázdné továrně zřízen sklad válečného námořnictva a všechny sály byly naplněny součástmi výzbroje a výstroje. Rusové v roce 1945 dlouhé týdny odváželi uložené věci z tohoto skladu. Poté byla továrna Čechy používána k soustředění zabaveného majetku z domů odsunutých Němců.

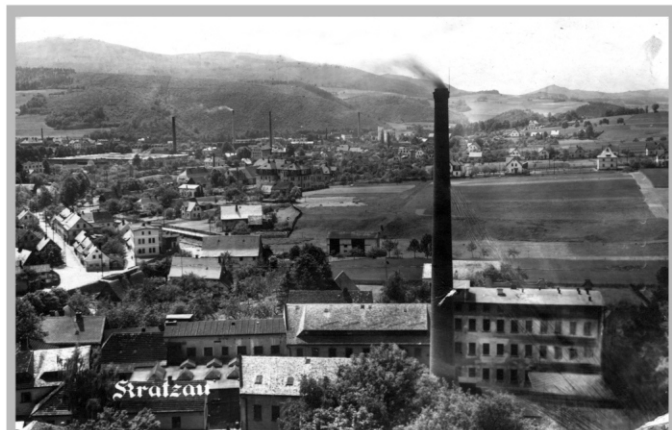
Od roku 1949 zde byl sklad nábytku státního podniku Nový byt. Ještě v 80tých letech jsme si zde mohli nábytek objednat a zakoupit. Po roce 1989 byl objekt využit jako velkosklad drogistického zboží Podřipské obchodní společnosti s.r.o. a ještě později zde byla otevřena diskontní prodejna potravin Sepp, kterýžto název používáme dodnes. Ta provoz ukončila 1. 6. 2004. V roce 2013 objekt získalo do vlastnictví Město Chrástava. Od 2. 6. – 7. 8. 2014 pak proběhla demolice budovy.

V dnešní Vítkovské ulici, v těsné blízkosti Prillerovy továrny, stávala tkalcovna bavlny synů Hermanna Pollacka.

Tuto tkalcovnu postavil Franz Krause z Mlýnice již v roce 1815 na Vítkovském potoce. Podnik často měnil majitele. Roku 1836 jej vlastnil David Preibisch, 1841 Andreas Andersch, 1850 jeho syn Karel, 1867 vdova Esselbachová, 1870 Karolina Herkner, 1872 Herknerová a Marx (tkalcovna koberců a sukna), 1874 Karel Methner, který se spojil v roce 1876 s Alfredem Marxem. Po roce 1881 se nacházela továrna ve vlastnictví Anny Methnerové, která ji prodala v roce 1885 firmě Simon & Eckstein. Ta zde zřídila mechanickou tkalcovnu bavlny. Potom v roce 1896 provozoval tkalcovnu Isidor Simon sám a prodal ji v roce 1899 synům Hermanna Pollacka spolu s mateřským podnikem ve Vídni. Tato finančně silná firma zmodernizovala celý podnik a připojila ke staré budově podél Vítkovského potoka asi 100 m dlouhou halu, ve které byly postaveny stavy pro moderní tkaní damašku. V roce 1905 podnik zaměstnával 250 pracovníků.

V další hale mezi administrativní budovou a vilou ředitele bylo zahájeno soukání. V té době zde fungovalo 340 tkalcovských stavů. Ještě před 1. světovou válkou zřídila firma čtyři dvojdomky pro mistry a tkalce na Vítkovské ulici, ve kterých bylo místo pro 32 nájemníků.

Podnik měl také přádelnu a apretérství v České Třebové.

Pollackova továrna na pohlednici z r. 1928, vyfocená z kostelní věže.

Budova SEPPu před demolicí.

Záběr z Vítkovské ulice - Pollackova továrna.

Chrastavské osazenstvo vystoupalo později až na 500 hlav a byly sem přivedeny také přespolní pracovní síly.

Ve dvacátých letech ale hospodářské potíže přinutily firmu zavřít své podniky ležící v ČSR a zřídít v blízkosti Budapeště nový podnik, do kterého byly přesunuty tkalcovské stavy z Chrastavy. Kromě ředitelství, administrativní budovy a mezi nimi ležící haly byly tovární budovy strženy. Byla to těžká rána pro naše město žijící do značné míry z průmyslu a příjmů jeho dělníků. Podnik vydržel více než 100 let. Budovu ředitelství s přilehlým parkem zakoupil Karl Schöpfer (provozovatel hotelu „Černý kůň“), administrativní budovu Gustav Hecke (pekař), tovární budovu Fritz Teubner, který tam zřídil pekařství.

Z celého komplexu budov dnes zbývá obytný dům čp. 126 ve Školní ulici, v bývalých dílnách čp. 579 sídlí firma Elektronova a na místě budov podél Vítkovského potoka jsou garáže.

Historické podklady k článku byly převzaty z knihy Rudolfa Schwertnera: Kratzau – Schicksal einer sudetendeutschen Stadt (Chrastava – osud sudetoněmeckého města)

Pan Franciszek Grenda se narodil 1. května 1949.

Od dětství žil v polském městě Porajow, které leží kousek od hranic s Českou republikou. Bývalý učitel, vášnivý radioamatér, kreslíř, člen historického spolku Bractwo ziemi Bogatyńskiej, s nímž navázala přátelské styky i SPHMCH, opustil tento svět 17. února 2020. Tato smutná zpráva nás naplnila lítostí, neboť každé setkání s ním bylo radostné a prosluněné jeho úsměvem.

Pana Grendu zaujala Česká země a její kultura, sám se naučil mluvit velmi dobře česky a nakreslil velké množství obrázků české krajiny a architektury, včetně Chrastavy.

S jeho perokresbami jsme se mohli seznámit na výstavě v galerii Městského muzea Chrastava v červnu roku 2010.

Pan Grenda odešel, ale jeho dílo nám ho bude stále připomínat a jeho milá čeština znít v našich uších.

Čest jeho památce.

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

Nº 269 bylo vydáno v březnu 2020

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy.
Toto číslo připravila: Jana Zahurancová

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

